

પ્રીયમંથરાજ-સંપૂર્ણ-૧.

સ્વરાજ્ય-કીર્તન.

શુદ્ધતા શાંતિનાં શસ્ત્રે ચહે હિન્દ સ્વરાજ્યને
પ્રભો ! એ લક્ષ્યની સિદ્ધિ અર્થે દે જળ સ્વાપણે.

૯૫૩૭

સંપ્રાદેશ.
કલ્યાણજી વિદ્યલભાઈ.

તિલક નિવાપાંજલિ.

તારા જીગર તણી હું કુચી ખરી બતાવું,
હું ઝોળખું છું પણ કયમ ચીતરી બતાવું?
ભાષા મહીં ન શબ્દો છે રંગ પૂરવાને—
તોપણ હૃદયની આછી પીંછી જરી બતાવું.
'હા-હાય-હાય' કહેવું અપમાન છે એ તારું;
નિર્મલ્યતાથી હું નહીં આંખો ભરી બતાવું.
રડનાર લાખ છે પણ કહેનાર કાંઈ છે એ?
ખટુ તેં કરી બતાવ્યું કંઈ હું કરી બતાવું.
જે યજ્ઞ આદર્યો તેં જોયો બલિ જો તેની;
દેશે પ્રભુ એ શક્તિ હું એ મરી બતાવું.
છે એજ શ્રાદ્ધ તારું ને સ્મરણ સ્તાંભ તારો;
તારી સજેલ છરીએ માથું ધરી બતાવું.

દિવાનો.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાષ્ટ્ર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૩૭ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ૨-૫૨૪૪ ૬૨૮૧

વિષય ૬-૧૨૧

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
વંદેમાતરં

સ્વરાજ્ય-કીર્તન.

શુદ્ધતા શાંતિનાં શસ્ત્રે ચહે હિંદ સ્વરાજ્યને;
પ્રભો ! એ લક્ષ્યની તિલ્કિ અથે, દ બળ સ્વાર્થણે.

પ્રકાશક
કલ્યાણુજી વિદ્યુલભાઈ,
સ્વરાજ્ય આશ્રમ, નાનપુરા-મુરત

આવૃત્તિ ત્રીજી. પ્રત ૬૦૦૦ કુલ પ્રત ૧૭૦૦૦

મુરત બાગાતળાવ રોડપર આવેલા ધી 'ઇન્ડીઆ' પ્રી. પ્રેસમાં
કંચનલાલ ચુનીલાલ ગાંધીએ છાપી.

કિસ્મત ૦-૧-૦

કરો રક્ષા વિપદમાંહી, ન એવી પ્રાર્થના મારી;
 વિપદથી ના ઠરું કેા હી, પ્રભો ! એ પ્રાર્થના મારી.
 ચહું દુઃખ તાપથી શાંતિ, ન એવી પ્રાર્થના મારી;
 સહુ દુઃખો શકું જીતી, પ્રભો ! એ પ્રાર્થના મારી.
 સહાયે કેા ચઢે આવી, ન એવી પ્રાર્થના મારી,
 તૂટેા ના આત્મબળ દોરી, પ્રભો ! એ પ્રાર્થના મારી.
 મને છળ હાનિથી રક્ષો, ન એવી પ્રાર્થના મારી,
 ડચું ના આત્મપ્રતીતિથી, પ્રભો એ પ્રાર્થના મારો.
 પ્રભો ! તું પાર ઉતારે, ન એવી પ્રાર્થના મારી,
 તરી જાવા ચહું શક્તિ, પ્રભો એ પ્રાર્થના મારો.
 તું લે શિરભાર ઉપાડી, ન એવી પ્રાર્થના મારી,
 ઉઠાવી હું શકું સહેજે, પ્રભો એ પ્રાર્થના મારી.
 સુખી દિને સ્મરું ભાવે, દુઃખી અંધારરાત્રિએ
 ન શંકા તું વિષે આવે, પ્રભો ! એ પ્રાર્થના મારી.

કલ્યાણજી વિકૃલભાદે.

રવિ બાબુની “ગીતાંજલી”ના ૪થા ગીત ઉપરથી.

વંદેમાતરમ્

સ્વરાજ્ય-કીર્તન.

૧ “જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય. !”

જય સ્વદેશ !

જય સ્વરાજ્ય !

જય સ્વતંત્રતાનું તાજ !

જય સ્વદેશ !

બની સુધીર હિન્દબાળ !

હૃદ ઉમંગથી પુકાર—

વહવી ઉર દેશદાઝ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

હિન્દને સ્વરાજ્ય રામ !

હિન્દબાલ હૃદય હામ !

દે સ્વતંત્રતાનું તાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

નૂતન વર્ષ હર્ષ સાથ !

દે સ્વરાજ્ય સિદ્ધિનાથ !

આપ એ અમોલું રાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

આપું દેહ દેશ કાજ !

૧. ૫ સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

નાગરદાસ દે. દેસ.

૨. “જય જય ગરવી ગુજરાત”

જય જય ગરવી ગુજરાત !

જય જય ગરવી ગુજરાત !

દીપે અરુણ પરભાત !

ધ્વજ પ્રકાશશે ઝળળ કસુમ્બી પ્રેમ-શૌર્ય અંકિત,

તું બણુવ બણુવ નિજ સંતતિ સહુને પ્રેમભક્તિની રીત .

ઉંચી તુજ સુંદર જાત,

જય જય ગરવી ગુજરાત !

ઉત્તરમાં અંબામાત,

પૂરવમાં કાળીમાત;

છે દક્ષિણ દિશામાં કરન્ત રક્ષા કુન્તેશ્વર મહાદેવ,

ને સોમનાથ ને દ્વારકેશ એ પશ્ચિમ કેરા દેવ —

છે સહાયમાં સાક્ષાત,

જય જય ગરવી ગુજરાત !

નદી તાપી નર્મદા જોય,

મહી ને બીજી પણ જોય,

વળી જોય સગટના જુદરમણને, રતનાકર સાગર,

પર્વત ઉપરથી વીર પૂર્વજો દે આશિષ જયકર —

સંપે સોહે સહુ જાત,

જય જય ગરવી ગુજરાત !

તે અણહિલાવાડના રંગ,

તે સિદ્ધરાજ જયસિંગ:

તે રંગ થકી પણ અધિક સરસ રંગ થશે સત્વરે માત,

શુભ શકુન દિસે મધ્યાહ્ન શોભશે, વીતી ગઇ છે રાત —

જન ઘૂમે નર્મદા સાથ,

જય જય ગરવી ગુજરાત !

૩. ગુણવંતી ગુજરાત

ગુણવંતી ગુજરાત, અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !
 નમ્રો નમ્રો માત ! અમારી ગુણવંતી ગુજરાત; (ધ્રુવ)
 મેધિરા તુજ મણિમંદપમાં આ ઝુકી રહ્યાં અમ શિષ;
 માત મીઠી તુજ ચરણ પડીને માગીએ યુલ આશિષ !

અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

મીઠી મનોહર વાડી આ તારી ન દલનશી અમેલ;
 રસ કુલડાં વીણતાં વીણતાં ત્યાં કરીએ નિત્ય કલોલ !

અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

સંત મહંત અનંત વીરોની બહાલી અમારી માત !
 જય જય કરવા તારી જગતમાં અર્પણ કરીએ જાત !

અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

ઉંડા ઘોર અરણ્ય વિષે કે સુંદર ઉપવન માંય
 દેશ વિદેશ અહોનિશ અંતર એકજ તારી છાંય !

અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

સર સરિતા રસભર અમીઝરણાં રતનાકર ભરપૂર,
 પુણ્યભૂમિ ફળફૂલ ઝાંઝૂમી માત ! રમે અમ ઉર !

અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

હિંદુ, મુસલમાન, પારસી, સર્વે માત ! અમે તુજ આળ,
 અંગ ઉમંગ ભરી નવરંગે કરીએ સેવા સહુ કાળ !

અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

ઉર પ્રજાત સમાં અજવાળી, ટાળી દો અંધાર !
 એક સ્વરે સહુ ગગન ગજવતો, કરીએ જય જયકાર !

અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

ખબરદાર.

૪. ગુજરાત

રાગ ધન્યાશ્રી.

ધન્ય હો ! ધન્યજ પુણ્ય પ્રદેશ :

અમારો ગુણિયલ ગુર્જર દેશ.

કૃષ્ણચંદ્રની કૌમુદિ ઉજળો કીધ પ્રભુએય સ્વદેશ,

અમારો ગુણિયલ ગુર્જર દેશ...ધન્ય હો (૧)

આર્યનું સાગરતીર્થ પુરાણ

તપોવન ભૃગુવસિષ્ઠના ભાણ

ગીતાના જ્ઞાનારા મહારાજ

પાર્થના સારથીનાં જ્યાં રાજ્ય:

ગ્રીસ રોમથી ય જૂનાં, કુરુપાંડવથીયે પ્રાચીન.

સૌમનાથ ગિરિનગર દ્વારિકા યુગયુગ જ્ઞાન વિલીન

ઉબીને કાલસિંધુને તીર

બળવે બંસરી ભવ્ય સુધીર ..ધન્ય હો, (૨)

સ્થળેસ્થળ નવપદ્મવના પુંજ

નદી ને તળાવ કેરી કુંજ

કામળી કવિતા સમ સુરસાળ

સિંધુ જ્યાં દે મોતીના ચાળ;

જગજૂનાં નિજ ગીત ગર્જતો, ફરતો સાગર આજ;

કેસર ઉજળી ધુધવે ગરવો, વનમાં જ્યાં વનરાજ,

ગિરિગિરિ શિખરશિખર સોહનત

મંદિરે ધ્વજને સન્તમહન્ત...ધન્ય હો. (૪)

પૂર્વથી પશ્ચિમ વહે પ્રકાશ

બહાણુ ભરી વહેતી લેમ નિકાસ,

મોહી આગણુ ઉતર્યોજ યુરોપ,

વીણુવા વાડીના ફૂલરોપ;

વીણી ન વણસે પુણ્યપાંગરી અમ રસ ભૂમિની છાત્ર
 જગમૌહન મુંગઢ નગરી જુઓ ! શું પાથર્યો કીનખાત્ર
 નિત્ય નવ ફૂલે ખીલે અભિરામ
 લક્ષ્મીમ્હોંયાં લક્ષ્મીનાં ધામ...ધન્ય હો. (૮)
 ચોળી, ચણિયો પાટલીનો ઘેર,
 સેંચેલે સાળુની સોનલ સેર;
 છેડેલે આઝાદી ઉરભાવ,
 લલિત લજ્જનો વદન જમાવ,
 અંગ આખો ચે નિજ અલખેલ,
 સાળુમાં ઢાંકતી રૂપની વેલ;

રાણુકતનયા, ભાવ શોભના સુંદરતાનો શું છેડ !
 આર્ય સુંદરી ! નથી અવનીમાં તુમ રૂપચુરુની જોડ;
 ભાલ કુંકુમ, કર કંકણસાર
 કન્યનાં સજ્યાં તેજ શણુગાર...ધન્ય હો. (૫)
 ખેતરેઃ ન્હાનાં ન્હાની શી પેળ,
 નાતજાતે ન્હાનકીયા ઘોળ,
 ક્ષત્રી જાયાનાં ન્હાનલ રાજ્ય,
 ધર્મના ન્હાનકડાજ સમાજ;

વૃદ્ધ ચાણુકયે વણ્યાં પૂર્વે નાનાં પ્રજનાં તંત્ર,
 એહ પુરાતનના પડછાયા આ અમ જીવનજંત્ર;
 એક ફૂલવેલે ફૂલતાં ફૂલ
 અમારાં એક સુગન્ધ અમૂલ...ધન્ય હો ! (૬)
 દેશ નિજ તજ ધર્મને કાજ
 સાગરે ઝુકાવ્યું સફરી જહાજ;
 ધર્મવીર પાણસીનો સત્કાર
 જગત્પ્રતિહાસ અનુપ ઉદાર;

ઈસલામી યાત્રાળુનું આ મકકાનું મુખ આર;
 હિન્દુ મુસલમાન પારસીઓને અહીંયાં તીરથદાર;

પ્રભુ છે એક, ભૂમિ છે એક—

પિતા છે એક, માતા છે એક—

આપણે એકની પ્રજા અનેક...ધન્ય હો ! (૧૫)

નથી રમી સમશેરોના દાવ

નથી ત્યમ ધણા ઝીલ્યા એ દાવ;

શ્રી કૃષ્ણે કુરુક્ષેત્રની મહાંય

લીધાં વ્રત ગણે હજીય પળાય

એક ઇંકરના વનકસરીએ ભડવીર બાપ્પારાવ

વિશ્વ વન્ધ સુરજ કુળ સ્થાપી ચિતોડ કીધી યશ ઈવ.

જન્મભૂમિ દય્યાનન્દનાં ધામ,

ગાંધીનાં ગીતાજીવન નિષ્કામ...ધન્ય હો ! (૮)

સરતના રસિક રંગીલા રાજ

બુદ્ધિધન ભર્યો શ્રીનગરસમાજ

શરવીર સૌરાષ્ટ્રી યશવાન

કચ્છનાં સાહસિક સંતાન;

ખંડ ખંડ વિસ્તરતો હિન્દી મહાસાગર મહારેલ

તીરતીર જઈ સ્થાપી ગુર્જરી, અંસ્થાનોની વેલ

મહાસાગરના પૃથ્વીવિશાળ

સરોવર કીધાં ગુર્જરી બાળ...ધન્ય હો ! (૯)

વનેવન લીધી ઘટાસોહાગ

જગતનો દીપે શું અમુલ્ય બાગ !

સળવ્યાં જોને રસશબ્દગાર,

લતામંડપ સમ ધર્માગાર;

ભારતીએ કંઈ ફલ ફૂવારો અંજનિમાં શું લીધ !

દિશ દિશમાં ફલધાર ઉડાવી દિલનાં પરિમલ દીધ !

હિન્દ માતાની લાડિલી બાળ

ગુર્જરી જય જય તવ ચિર કાળ...ધન્ય હો ! ૧૦

કવિ ન્હાનાલાલ.

૫. પ્રકાશનાં પગલાં

(પ્રભા છંદ)

પ્રભુની મોઢી ઓ માતા ! ઓ સુંદરતાની કુંજ !
તુજ નિર્મળ તે સુખશાતા, વહેશે ક્યારે નવ ગુંજ ?
તુજ દૈવી પુણ્યપુરાણ પ્રભાનો કરવા પુનરુદ્ધાર
ઓ ભારત માત ! વિચાર.

૨

તુજ પ્રજા બંધી આ ઉભી વરવા નવરંગ પ્રભાતઃ
સહ મોહ ગયા તમ કુબી ને વીતી ગઈ છે રાતઃ
આવે પગલાં શુભ નવજીવનનાં, ઉડ જગતને કાજ—
ઓ ભારત માતા ! ગાજ.

૩

દોરવ અમને સદ્ભેદ, દોરવ અમને સત્પંથ.
નિર્ભયતા વર અમે કર્મે ને શૌર્ય અખંડ અનંતઃ
સાતે આકાશ પડે શિરપર પણ હડિયે ના તલપૂર—
ઓ ભારત ! બન બહાદુર.

૪

અરધી દુનિઆ રહે તાકી તુજને કરવા સ્વાધીન,
અખડાવે શસ્ત્ર તુમાખી સમજ અમને બળહીનઃ
પણ અર્ધ જગત શું બાથ ભરી તુજ કાજે મરશું વીર—
ઓ ભારત ! ધરજે ધીર,

૫

જુગજુગની વીર્યસમૃદ્ધિ જુગજુગનું તેજસ્સત્ત્વઃ
તુજ ઉડી આત્મત્સિદ્ધિ જે પામી જગનું તત્ત્વઃ
તે કરી સચેતન ફરી જગવશે જયધૂન તુજ સંતાન—
ઓ ભારત ! થા બળવાન.

જગ લલે અસત્યે જીતે,   જગ લલે અધર્મ તણાય;
 તુજ અંતરતેજ સુરીતે   તું જાળવ એ તમમાંય;
 છે તોળાવું દેવાંગણમાં દાનવ-માનવને યુદ્ધ—
 ઓ ભારત ! રહેજે શુદ્ધ.

તુજ ઉન્નત તીર્થદ્વારે   જગને દરવી મહેમુદ્દા;
 રેલવર્વા નવ અવતારે   જુગજૂનાં ઉરનાં ગદ્દા;
 સાગરસાગરની લહરીઓ શું ઉરઉર ઉછળે આશ—
 ઓ ભારત માત ! પ્રકાશ.

ઓ માત અમે સહુ તહારા,   તુજ કીર્તિ અમારું સર્વ;
 રજની ભરતા જયમ બારા,   રાખે રજનીનો ગવ;
 દે હાક અને ખુણે ખુણેથી ધસશું હારોહાર—
 ઓ ભારત ! માત પુકાર.

અખરદાર.

૬. માડીની ઝુંપડી

(રાગ-ધીરાનું પદ)

દુઃખીયાંને વિસામે રે, માડી ! તારી ઝુંપડી,
 રણવગ્દાનો છાંયો રે, અધિજાઓની લાકડી.
 દુઃખ નિકુંજે લચી વલ્લરી, નિર્જરીઆ અંતાય,
 અમલ કમલ દલપર પાંખીડાં, બ્રહ્મલીલાને ગાય,
 રદિઆળો એ વાડી રે, સોહવતી જે ઝુંપડી,
 આજે ખાવા ધાતી રે, નિર્જન રણમાં ઝુંપડી—દુઃખીયાં.

ધર્મ કર્મ રસ કસ હુંટાયા, ધરધર વખરી હીર,
 છતી સંતતિ સત્ત્વ હુંટાયું, ખેંચાયાં તુજ ચીર;
 હુંઝતી ઓ માડી રે, ખાલી તારી ઝુંપડી,
 ખાલી તોયે મ્હારી રે, માડી તારી ઝુંપડી—દુઃખીયા.

ધન સંચી ખેતર સુકવીયા, દવ ગ્રેયો ચોપાસ,
 રાતી વિલુની આંખડી દેખી પંખીડાં પામે ત્રાસ,
 તેને સોડે સ્હાતી રે, માડી તારી ઝુંપડી;
 પોપણીઆં શી પાત્રી રે, આછી જાડી રાંખડી—દુઃખીયા,
 વન વિંટયાં સિંચાણે સધળાં, અવશ પડ્યાં તુજ બાળ,
 હામ કર્યાંને હડધુત કરીને રણવગડે દે માર;

અંકે લેવા ધાતી રે, તેને માતા રાંકડી,
 શીળા છાંયે ધાતી રે, માડી તારી ઝુંપડી—દુઃખીયા.
 કણકણ કાળે વનવન વિંજે તુજ બાલુડાં પાંખ,
 પણ સુખદુઃખનાં લ્હાણાં લેવા, ઈસ્તી તુજ પર આંખ,

અંતે તું સંધરતી રે માતા મ્હારી દુખળી;
 પ્રભુનો પથ દાખવતી રે, માડી તારી ઝુંપડી—દુઃખીયા,
 તુંજ જીવન અમ તું સર્વસ્વ, તુંજ સુધાનો સાર,
 મૂર્તિમતી વતસલતા દેવી, તું સુરલોકનું દાર;
 નેનવન શી જ્ઞાલી રે, અમને તારી ઝુંપડી,
 જન્મભૂમિવત પાળા રે, શણગારીયું ઝુંપડી—દુઃખીયાં

સ્વ૦ જીવાભાઈ અમીચંદ પટેલ.

૭. ખાકે હિન્દ.÷

૧

અમિ ! હિન્દભૂમિ તારો મહિમા દિગન્ત ગાળે,
 રેલી અમીનિધિ કે કુદરત તને નવાળે;
 તુજ બાલપટ સનાતન સૌન્દર્ય તેજ રાંળે,
 જોડી જગે નીરખતા તારી જડે ન આળે;
 પ્રતિ પ્રાંતઃ ખાલબાનુ તુજ આરતિ ઉતારે!
 હિમાદ્રિ-કેશ તારા કિરણે થકી સમારે.

૨

સંસ્કૃતિ—પૂર અહિંથી ફેલાયા દિશાએ ચારે,
 ચીન અર્ધને કિનારે ચેતન અજળ પ્રસારે;
 આશમ બધી છવાઇ અજ્ઞાન અંધકારે,
 અમ ભૂમિ દીપ રહાઈ, દોરે બૃહ્યાને દારે;
 ગ્રીસે ન સંસ્કૃતિની જોતા જડે નિશાની,
 ત્યારેય હિન્દઆગણુ રેલી ઉપા યુવાની.

૩

પુરાણ દેવભૂમિ કીધ ગૌતમે યજ્ઞાણી,
 તજ દેશ સરમદે^૧ નિજ અહીં દેહને પ્રજાણી;
 પોષી પ્રજાત્વ પ્રીતે કે અકબરે ઉજાણી,
 સિંચી રુધિરે રાણે^૨ સુરવાડી આ રસાણી;

÷ ૧૯૧૬ની કુઝિસર્મા મૃળ ઉદ્ધૃત કાવ્ય ગવાયલું અને તેને પંડિત માલવીયાજીએ રૂ. ૩૦૫૦૦ની કિંમતે ખરીદેલું.

૧. મોગલ સમયનો એક પ્રખ્યાત ફારસી કવિ. એણે હિન્દના કુદરત સૌન્દર્યથી લોભાઈ પોતાની જન્મભૂમિ ધરાનને તજ હિન્દમા પોતાનું જીવન બીતીત કર્યું હતું. ૨. પ્રતાપ રાણો.

આ ભૂમિની સમાધે શરવીર સૌ સતા છે,
ખંડેર અસ્થિ જેનાં અમ અણુમણી મતા છે.

૪

ખંડેર જીર્ણ એ કે શંકર્પીતિ હજી કવે છે,
જેનાં અમારી રગ રગ ઉન્હાં રુધિર વહે છે;
દેખો! ચઢી વિમાને હજી એ ધ્વનિ શ્રવે છે,
એ કાર્તિ ઘોષ હજીએ અમ કાનમાં રવે છે;
કસ્મિર શું ન દાખે કંઈ સ્વર્ગરંગ હજીએ ?
વહતી શું ન પ્રતાપી પુનિત ગંગ હજીએ ?

૫

માધુર્ય ને મૃદુતા એનાંએ ફૂલ ફળોમાં,
કરતા કલા કલાપી આજે એ જંગલોમાં;
ધન વીજના કડાકા એના એ વાદળોમાં,
પણ વ્યાપી રહી શિથિલતા અમ દિલની ચળવળોમાં;
એની એ સંસ્કૃતિ કે દેતી પ્રકાશ અમને,
બહાલું વતન રહ્યું નહિ, બહાલો વિનાશ અમને.

૬

વરસોથી વામ વિધિ: પલટી સ્થિતિ અમારી,
પૃથ્વી પટે ભુંસાઈ જે જે સ્મૃતિ અમારી;
પરી થઈ હજી જરી નહિ ધન નિન્દ જે અમારી,
શય રામ કંઈન વિનાની ભૂમિ હિન્દ જે અમારી.
જેનાં ખૂબી ખગ્નના ઉલટા વહી રહ્યા છે,
કમલાગ્ય વારસો કે ગાફેલ સૂઈ રહ્યા છે.

૭

વિભુ! દેશપ્રેમજ્યોતિ, હદ થઈ, હવે જગાવો,
ભૂત્યા બધિર કાનેમાં મંત્ર કંઈ સુણાવો;

ચેતનાવહીન જોખાં; ચેતન અજ્ય રકુરાવો,
આ ભરમરાશિમાથી ચીજુગારી કંઈ ઉડાવો;
ઢાલું વતન સમાયે, નયનોમાં તાર ચઢને,
શિરમાં ખુમરી ચઢને, દિલમાં કરાર ચઢને,

૮

ફૂલખામ શોખીનાને ફૂલથી લગન મુખારક!
રંજે રસિક જનને રસનાં ઝીલન મુખારક!
ખુલખુલને ગુલ મુખારક! ગુલને ચમન મુખારક!
ખેલી વિનાના અમને ઢાલું વતન મુખારક!
નન્દનવને આ ખીલશે અમ ઉર પ્રકુલ્લ કળીશું!
જે જનની અંક ઝુલ્યા તે અંકમાં ઢળીશું!

૯

બોબન ભૂખ્યાને: અમને ઢાલાં છે નર વતનનાં,
નયનોની રોશની એ, સુખ સત્ય એ જીવનનાં;
જળહળ ઝંજે છે જ્યોતિ રગરગ એ પ્રેમઅગનનાં,
ઢાલા કુમ્મસમ છે કાંટા થે આ ચમનનાં;
છે ચર્ણધૂલિ જેની અમ ભરમ-લેપ તનને,
મરીને અરે! ચઢીશું પ્યારા વતન-કંઈને.

*

૮. વીર બાળનું હાલરડું

(બોલો મારા પ્રેમી ચોપટજ બોલો બોલો-એ રાહ.)

હાલો હાલો હાલો સુવીર બાલ હાલો,
હાલો હાલો જનિતા ઝુલાવે. (ટેક)
હાલ મારા લાલા, સુધીર કુંવર કાલા,
હાલો હાલો 'મહેતથી હુલાવે.

ભાઈ તું સ્વદેશભક્ત જન્મથી થયો જ,
શૌર્ય ધર્મ પુણ્ય તુજમાં રહ્યો છે,

વૃથા જ્ઞાન ભક્તિ ને વિરાગ તુંમાં ના'વે-હાલો.

જન્મી આર્યભૂમિમાં, રમીશ આ ભૂમિમાં,
હૃદયપટે કાતરો સ્વદેશનો મહિમા;

અન્ય પ્રજા આજી તને તેથી ના ડગાવે-હાલો.

સ્વદેશભાન ત્યાં લગી સ્વદેશતાન સેવો,
નિકર તો ગુલામીથી ગંધાય જ્ઞાનમેવો;

કાયરતાકાકરો વિરાગમણિ શું કહાવે?—હાલો.

અલ્પભાસ થાતાં સ્વદેશભાન જતાં,
સેવજે સંન્યાસવૃત્તિ અલ્પમાં વિલાતાં:

પ્રથમ 'વિજયવર' ઉચ્ચારી દેશને દિપાવો—હાલો.

બાર સૂર્યને અસંખ્ય સૂર્યવીર ઓપે,

આપણા સ્વદેશની સુવિજય ધ્વજ રોપે;

સુયશ ગાઇ સંધવી વસુંધરા ગળવો—હાલો.

ન. પુ સંધવી.

*

૯. જન્મભૂમિનું જય મંગળ

જય મંગળ પ્રિય જન્મભૂમિનું ગળવીએ:—

લગીરથ સમ વિરલ વીર, ભારતી સુલટ સુધીર,

ઉર સમુદ્રને હિમાલયે ઉછાળીએ—

જય.

જનની અંક બુલીએ, જનુની રંગ ઝીલીએ,

આત્મબળ—ઉજાડથી બધું ઉજાળીએ—

જય.

સત્ય અર્થ સજ્જ થાઓ, વિજયવાવટો ઉડાવો,

વીર ધર્મથી ધરા સદા ધ્રુવવીએ—

જય.

સત્યથી સચવાય સ્વત્વ; સમજ્યે થઈ પ્રવૃત્ત,
 ધુમીએ ઝઘુમી જંગ તો મચાવીએ— જય.
 ભૂતળ ફેડી ફેડીએ, ઉડી જડો ઉખેડી,
 દોર ને દમામ દશનો જમાવીએ— જય.
 સ્થિતિસમય સ્વીકારીએ, પ્રવૃત્તિયત્ન યોજ્યે,
 જાતને સ્વદેશ કાજ કાં ન હોમીએ— જય.
 માન દીન દુભાય છે, સપુત ! પીડા પિજાનીએ,
 દુધ દિપાવીએ, ઉમંગને વધાવીએ— જય.
 દેશસેવના સ્વધર્મ અન્ય ન કર્તાવ્ય કર્મ,
 આત્મભાવથી અધું પ્રભુમય પિજાનીએ— જય.

લલિત.

*

૧૦. જીવે શું હિંદમાં એવા ?

(સદા સંસારમાં દુખદુઃખ સરખાં માની લઈએ—એ રાગ)

જીવે શું હિંદમાં એવા કે મુઠાત્મા હરામી ?
 ન જોડ્યા મુખ “મારો દેશ, આ મુજ માતૃભૂમિ”—જીવે શું.
 ઝાકળનાં મોતીસમા જીવો તે કંગાલ,
 કાલા આગ્યા ગયા ભૂલા પત્થરવત ભૂભાર—
 ખરંતા પીપજાનાં પાંદડાંની પેઠે એ તો,
 કાડી મઢાડીના સન્માન કાયા તે નકામી— જીવે શું.
 હોય ખિતાબો છો ઘણા અઢળક ધનભંડાર,
 લુપ્તી કાર્તિ હો ભલે મૃગજળવત નભનાર—
 મળે તે માટી નીચે જે થકા અવતાર ધાર્યા,
 ફરે ધાણીનણા જ્યમ બેલ ફેરા અંધ પામી— જીવે શું.

તેના મૃત્યુ પાછળે દ્રાષ્ટ ન રહતી આંખ,
જીલ ન ગતી નામને માન તણી નાહ ઝાંખ.

મહારાણિશંકર રામી.

*

૧૧. ‘સહુ ચલો જીતવા જંગ’

(લાવણી)

સહુ ચલો જીતવા જંગ, ખુશલો વાગે;
ચાહોમ કરીને પડો, ફ-તેહ છે આગે—ટેક.
કેટલાંક કર્મો વિષે, ઢીલ નવ ચાલે,
શંકા ભય તો બહુ રોજ, હામને ખાળે,
હજી સમય નથી આવિયો, કહી દિન ગાળે,
જન બહાનું કરે નવ સરે, અર્થ કો કાળે;
ઝંપલાવવાથી સિદ્ધિ, જોઈ બળ લાગે— યાહોમ૦
સાહસે કર્યો પરશુએ પુરો અર્જુનને,
તે પરશુરામ પરસિદ્ધ, રહ્યો નિજ વચને,
સાહસે દંડિજીત શર, હણ્યો લક્ષ્મણે,
સાહસે વીર વિક્રમ, જગત સહુ જાણે;
થઈ ગઈ જંગમાં મદદ હકકતુનિજ માગે— યાહોમ૦
સાહસે કોલખો ગયો, નવી દુનીયામાં,
સાહસે નેપોલ્યન ભીડ્યે, યુરપ આખામાં;
સાહસે લ્યુથર ભે થયો, પોપના સ્થામા,
સાહસે સ્કોટે દેવુંરે વાળ્યું જોતામાં,
સાહસે સિકંદર નામ અમર સહુ જાણે— યાહોમ૦

કવિ નર્મદાજી

*

૧૨. “સહુ ચલો ચલો ભારતસંતાનો”

(લાવણી)

સહુ ચલો ચલો ભારત સંતાનો દેવદુહુલી ગાળે.

દેશ-યજ્ઞ-અહિઃ કાળ ધસો પળ છે અણમૂલી આળે,

નવયુગ આજ મંડાયો.

અમ હિન્દ આજ મંધાયો,

ધ્વજ વિજયતણો ફરકાવો,

હર્ષાશ્રુ ગંગ વહાવો-

એ પુણ્ય ગંગ પુનિત ઉદકમાં જશે તણાયા પાપો.

દદ નિશ્ચયથી સ્વર પ્રચંડથી પોકારો હિન્દ હમારો.

વિનતિ કરી કરીને થાક્યા,

વ્યાખ્યાને મંડપ ગાળ્યા,

મહાસભા† ભરી કંટાળ્યા,

બહુ પંચોથી+ પરવાયા,

ઢંઢેરા લાંબા સૂણ્યા

કંઈ સંખદછટાએ મોહ્યા,

ગળ્યા પણ ના કદી વરસ્યા,

બહુ વરસે પારજ પામ્યા,

હવે હિન્દ સ્વાવલંબનપર જે મુશ્કેલી હિમાલય જેવું,

દદપ્રતિજ્ઞ થઈ કર્તવ્યરણાંગણુ આપબળે ઝુઝનારું.

પૂર્વેનાં પાપો ધોશું,

કુરબાની કરી સોહીશું,

સહુ હિન્દી મળી જીતીશું,

સહુ હિન્દી સાથ મરીશું,

હવે ભેદનીતિના ભોગ થઈશું નહિ નહિ કો કાળે,

મરશું અન્ધુના હાથે પણ ના ત્રાહિત દોર જમાવે.

અહ! પુનિત સંગમ આળે,

ત્રિવેણી પુણ્ય પ્રભાતે,

સહુ “વંદેમાતરમ” બોલો,

“અહ્યાહુ અકબર” બોલો,

“સત્ શ્રી અકાલ” બોલો,

જન ત્રિભુવનમાંથી ગળવો.

છે જન માલ કુરબાન અમારા હિન્દ માતને ચરણે,

અસ કહેવું નથી, કરવાનું હાથે અંધનમુકત થવાને.

નવયુવાન અંધુ ! ચાલો,
શયતાની મહોળ્ખત તોડો,
ભીરૂતા ને મોહજ ટાળો,
રે ભાવિના સરદારો !

નિમંત્રણ માત સ્વીકારો,
અસ ગુલામી શિક્ષણ છોડો,
દળ રાષ્ટ્રતણુંજ અજીવો,
ના ના રે મુખ છુપાવો.

હા ! આર્ત નાદથી માત પુકારે દીન હિમાન વિચારો,
ચઢો રણે સૌ ધર્મયુદ્ધમાં હિન્દ હવે ઉદ્ધારો.

પંજબ ખિલાફત દુઃખો,
શે ભૂલીએ કારીજખમો ?
અન્ધુની રઝળી લાસો,
રે ! દુઃશાસન દુઃકૃત્યો !
બોળે દી અત્યાચારો,

ધનધરના આર્ત પુકારો,
વિણ વાકે વિંધ્યા સહસ્રો
હજી મહાલે અહીં શયતાનો
દ્રૌપદીનાં ખેંચ્યાં વસ્ત્રો !
શું ભૂલશે પાંડવ વીરો ?

ઓ ભીમ ! ગર્જ અલવીર્યધડી નિરતિ કયમ ખેસાય ?
શું દુઃશાસન હહેર કરે પાંચાલી છૂટા કેશે !

રે ! સર્પ સમાન ચલાવ્યા !
ધગતા અંગાર જલાવ્યા !
તરીપાર કંઈને ડાઘા !
તોયે શું ન્યાયે મોહ્યા ?
રે ભાગ ભરો કયન પાપે
જીવતા પણ મુઆ ભુંડા

બાધી બાધી ફટકાવ્યા !
બંદિખાનાં ઉભરાવ્યા !
ચોરોએ શાહુ દંડ્યા !
શું સ્વાદ પુરા ના ચાખ્યા ?
શયતાન તણા સહકારે ?
કાં નહિ કરવાં કેસરીયાં ?

ઓ ! બુદ્ધિમાન ધારાશાસ્ત્રી મુસદ્દી પડિત જાગો,
કંઈ સમય વિચારો સાર્થ રૂરો શક્તિ તમ સંધિ સાધો.

વોણિજ્યગર સંતાનો !
ધનરાશિ યજ્ઞે ખડકો,

ઓ ! સોહસિક શ્રીમાનો !
ભામાશા સ્થળસ્થળ પ્રકટો.

છો લક્ષ્મીપતિ, ના દાસ બનો, ગદ્ય પ્રાપ્ત ફરીયા કરશે,
પણ દુર્લભ કેસરી પ્રતાપ જતાં જુગજુગ રેતા રેહેશે.

ઓ શરવીર સંતાનો !   ભડવીર ભલા ખેડુનો
 શ્રમજીવી બન્ધુ બહેનો !   બાધી દો સેતુબંધો
 દુઃખસાગર ઉતરી ચાલો,   રે ! માત સીતા છોડાવાં;
     રઘુવીર કરે ટંકાર સજી સામગ્રી સર્વે ચાલો,
     ના સિદ્ધિ સાધનમાં પણ સત્ત્વે, રાવણને રગરાજો
 નિજ ધર્મ સહુ વિચારો,   વ્રત ઐક્ય સ્વદેશી સાધો,
 રે અધમ દ્વેષ ક્રિટકારો,   દીલ રાખો પ્રેમ કુવારો,
     ખસ બિજ્ય બિજ્ય છે દેવી યુદ્ધ-સચ્ચાઇ શાંતિનાં, શસ્ત્રો,
     છે અભયદાન આત્માર્પણ એ જગસંજીવનના મંત્રો.

કલ્યાણજી વિઠ્ઠલભાઈ.

*

૧૩. વીર હાક

ફર ફર કરતી ધર્મધ્વજા ઉડતી આકાશે,
 ગરમ રધિરનો વેગ વીર નાડીમાં વ્યાપે;
 સ્વદેશસેવા શૌર્ય ઉછળતું પૂર વહે છે,
 સ્વાર્પણનો છે યજ્ઞ નિમંત્રણ શરવીરને છે.

સામી—લોભ, મોહ, મત્સર તજ્યાં, તજી ભેદ સહિ ભાત
 સ્વદેશહિત માટે થયા, ભારતવાસી સહિ ખાત.

ભારતવર્ષી બલ્ય ઝલક ખતલાવો જગમાં,
 ભારતવર્ષી પ્રેમશૌર્ય પ્રકટાવો હકમાં;
 વિશાળ દીલ દરિયાવ ઉછાળો નવલ તરંગે,
 ધસો ધસો આ સ્વરાજ્ય કેરા અદ્ભુત જંગે.

સામી—શુદ્ધિ ઢાલ કરે ધરી, ન્યાય તણી સમશેર,
 સ્વદેશસેવા આદરી એક બની દશમેર.

એક દીલ, એક રાગ બન્યું છે જૂથ બહોળું,
મચ્ચો મામલો મહા, એમ શરવીરનું ટોળું,
વદો વદો—“જય સ્વદેશ, ને જય સ્વાર્પણનો”ને
વદો—“દેશ મમ આ, હું પર હક્ક સ્વદેશનો છે.”

સાખી—હુંપદ અર્પણ હિંદને ભક્તિ ભારતવર્ષ,
સ્વદેશની સેવા વિષે, હૃદય હૃદય છે હર્ષ

રસિન

*

૧૪. “એ ભૂમિ અમારી”

(રાગ બિલાસ-તાલ દીપચન્દી)

એ ભૂમિ અમારી, મૈયા અમારી,
કોણ અવર કહેશે નિગની ?—

ન દેઉં ઉચરવા—ટેક

એ સ્વદેશ માટે, કો રણયજે

પ્રાણ આહુતિ દઉં સજની;

ન ચાહું ઉગરવા—એ ભૂમિ

પરાર્ધન થઇ ટપલા સહેવા

ટાલ પડે શિર શરમ ભરી !

ભલું એથી મરવું—એ ભૂમિ.

ગુલામ કાકર કાયર પદવી

હિન્દુ કાળા નામે કરી !

ભલું એથી મરવું—એ ભૂમિ

શકે ન કાંઈ કરી એ બાળક

મરદમૂછ મુખ હળુ ન ખીલી

હાથે શાં મહેળાં—એ ભૂમિ.

વણુછામાં ઉછર્યો તે ફાલે

ફળે બળેથી લિંબી !

હાથે શાં કહેણાં !—એ ભૂમિ.

નથી રાંકડા, નથી બાયલા,

નથી રૂઢેવા નિત્ય દાસ સૂન્યા

કયમ ગાળ ન કહીએ ?—એ ભૂમિ.

છઉં સ્વધર્મ રંગી, સ્વકર્મ સંગી

સ્વદેશ જંગી ગ્રેમે લિંબ્યા !

હરિ એકજ હૃદયે—એ ભૂમિ

સ્વ૦ હ૦ હ૦ મુવ૦

*

૧૫. “અમે હિન્દી હિન્દી હિન્દી !”

અમે ભરતભૂમિના પુત્રો, અમ માત પુરાણ પવિત્ર;

રે જોનાં સુંદર સૂત્રો, ઝળકાવે ઉચ્ચ ચરિત્ર;

અમ અંતરને ઉદ્દેશી, કરશું હોકાર હમેશ;

અમે હિંદી, હિંદી, હિંદી છે હિંદ અમારો દેશ.

અંધારવિષે અથડાતાં કે ફરતાં નિત્ય પ્રકાશ;

પડતાં રડતાં રગડાતાં કે કરતાં હાસ્ય વિલાસ;

પળ પળ અન્ન ઉરનિધિએ શી, હા ઉછળે ઉર્મિ અરોષ,

અમે હિંદી, હિંદી, હિંદી છે હિંદ અમારો દેશ.

ક્યાં હશે હિમાલય જેવો. ક્યાં પુણ્ય પવિત્રજ ગંગ;

ક્યાં મળે અલાકિક એવા, સહુ દેશતણા બહુ રંગ;

ક્યાં મુનિ ઇશ્વરજન બેસી, કરતા પ્રભુપંથ ઉજ્જેશ;

અમે હિંદી, હિંદી, હિંદી છે હિંદ અમારો દેશ.

કયાં રામ યુદ્ધિષ્ઠિર ધુમ્બા, કયાં ગજયાં અશ્વિન બીમ;
 કયાં રજપુત વીર ઝઝુમ્બા, બળ દાખવવા અસીમ !
 રે ભુલીએ તે રીતે શી, અમ અંતરથી લવ લેશ;
 અમે હિંદી, હિંદી, હિંદી છે હિંદ અમારો દેશ.
 “ નથી રે જીવવું પરઆશે, છે પારકી આશ નિરાશ,
 “ નથી કર ધરવો કે પાસે, સ્વાત્રાતનો છે ઉલ્લાસ.”
 કંઈ પુણ્ય પ્રભાજ પ્રવેશી, અહીં દે અમને ઉપદેશ;
 અમે હિંદી, હિંદી, હિંદી છે હિંદ અમારો દેશ
 ધમ ધમ ધરણી ધ્રુજવશું, અમ દેશતણાં કરી ગાન;
 જય જય જય નાદ કરીશું, દધશું મોંઘા અમ પ્રાણ;
 એ ભક્તિ વસી ઉર, તે શી, દેખે શક્તિ પરમેશ;
 અમે હિંદી, હિંદી, હિંદી છે હિંદ અમારો દેશ.

ખબરદાર.

*

૧૬. સાયના સિપાઈ

અમે સાયના સિપાઈ, અમે સાયના સિપાઈ;
 સાય અમારી તરવારો ને, સાયની બાંધી સવાઈ;
 અમે સાયના સિપાઈ !
 સાય અમારા લહડવઘયા; તે લહડશે સાય લહડાઈ,
 અમે સાયના સિપાઈ,
 શુભો અમારા બૂગલ વાગે, સાયની હાક છવાઈ,
 જૂઓ અમારી ધજા ફરફરે, સાયની લહેરો વાઈ;
 જામે સાયનું લશ્કર સઘળે આવે તમે ભાઈ,
 અમે સાયના સિપાઈ

કવિ ન્હાનાલાલ.

*

૧૭. “ જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન ”

હર હર હર ! મહાદેવ પુકારો, અલ્લાહ અકબર રહેમાન,
 હિન્દુ મોસલીમ એક થઇને, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન.
 આ ભૂમિ આપણી દેશ આપણો, એ પર જન કરો કુરમાન,
 ત્રીસ કોટિ ભારતનાં તનુજો જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન.
 એક કુટુંબી ભાઈ આપણે, માતા ભારતનાં સંતાન,
 હિંદુ, પારસી, મુસલમાન સૌ, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન.
 મંદિર, ને મસ્જિદ બન્ને છે, ઇશ્વર કરા ઉંચાં ધામ,
 ભાઈ ભાઈમાં બેદ ન હોયે, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન.
 પુનઃ આપણી ભારતમાતા જગમાં પામે ઉંચું સ્થાન,
 વિશ્વ સકળની ધર્મ માત એ, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન.
 એક નેક ને એક ટેકથી, કરો એકતા કેરું પાન,
 રંગ રંગમાં સત્યાગ્રહ રેડી, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન.
 ધમ ધમ ધમ ધમ ધરા ધ્રુજવો, ફરકાવો ઉંચાં નિશાન,
 સ્વરાજ્યના ડંકા ગગડાવી, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન.
 દૈવી-ચુદ્ધના શાંત મૈનિકા, સ્થૂળ બળનું હરવા અભિમાન,
 સ્વાર્ધણ કરાં શસ્ત્ર સજીને, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન.
 તલવારો, બંદુક, ભાલાથી, ઉંચાં છે આત્માનાં સ્થાન,
 શરીર પડે પણ એ તો અગમર, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન.
 વિજયમાળ લઇ સ્વર્ગ સુંદરી, તત્પર છે કરવા સન્માન,
 માતૃવેદિમાં પ્રાણ અર્પાને, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન.
 હર હર હર મહાદેવ પુકારો, અલ્લાહ અકબર રહેમાન,
 હિન્દુ મોસલીમ એક થઇને, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન.

ચંદુલાલ નંદલાલ દેસાઈ.

૧૮. દેશનો દિવાનો

(હું મસ્તાની પ્રેમની મને કોઈ ના છોડારે, એ રાગ)

- હું દિવાનો દેશનો મને કાઢ ન સતાવો;
હોય જે મારા સમા-મારી કને આવો—હું દિવાનો૦
- તોતા અને ઠોવા મળી મુજ શિર ન પકાવો;
ગાંધણુ ખતાવીને વૃથા મુજ દિલ ન દુઃખાવો—હું દિવાનો૦
- હોડી વિના સિંધુ તરે હિંમત ન હડાવો;
હથિઆર વિણુ ઝુઝી શકે તો સંગ સિધાવો—હું દિવાનો૦
- વિણુ પાંખ ઉડવું આદરી પરઁ જેહ ઉડાવો,
તે હું દિવાના સાથ સઉ નિજ હાથ મિલાવો—હું દિવાનો૦
- પકવાન ખાવાં હોય તો તમ મુખ છુપાવો;
ને અગ્નિ ખાવો હોય તો પતરાળી નંખાવો—હું દિવાનો૦
- સુખઆશકેરા પાશ યાળી ખાખ લગાવો;
ભીતિ જગાવો ભટ્ટીમાં આ દેશ જગાવો—હું દિવાનો૦
- નવ પાઘડીનો પ્રેમ ધારી શિષ નમાવો;
નિજ પ્રાણુ અર્પો દેશને નવ નામ ગુમાવો—હું દિવાનો૦
- નિરાંત કેરી રાતમાં નિદ્રા નહિ લાવો;
ઉઝગરે આનંદ માનો તો તમે કાવો—હું દિવાનો૦
- શય્યા ચહેા ને પુષ્પની તો ઘેર સિધાવો;
સુવું હોય શરશય્યા પરે તો દોસ્તીનો દાવો—હું દિવાનો૦

ધસી પાય મરવું હોય તો તમ ધામ સુહાવો;
 લણવી અમરતા હોય તો ક્ષેત્રે જીવન વાવો—હું દિવાનો
 એ દેશનો સંદેશ ને આદેશ છે આવો;
 તે રસ સદા હે મંધવી પીવો અને પાવો—હું દિવાનો

ન. પુ સંધવી.

*

૧૯. ના હઠવું ના હઠવું

(૫૬)

ડગલું ભયું કે ના હઠવું ના હઠવું;
 વેણુ કહાડયું કે ના લટવું ના લટવું.
 સમજીને તો પગલું મૂકવું, મૂકીને ના જીવીવું,
 જવાય જો નહિ આગળ તોયે, ફરી ન ગાણું લેવું. ડગલું
 સંકટ મોટું આવી પડતાં, મ્હોટું ન કરવું જીલું;
 કળે બળે ખૂબ લડવું, પણ ના કરવું ફરવા ઉંચું— ડગલું
 જ્યાં ઉભા ત્યાં ચોટી રહીને વચન લેવું સખળું;
 આજ પડો કે પૃથ્વી ફાટો તોયે ન કરીયે નખળું. ડગલું
 ફત્તેહ કરીને આગળ વધશું, અથવા અહીંઆ મરશું;
 પણ લીધેલું તે ગાળીશું રે વળજરનું કંરશું— ડગલું
 તજી હામ ને હામ મૂકવા, ખૂણા જે કો ખોળે;
 ધિક્ક કાયર તે અથજ શરૂ પાળકુંડીમાં ખોળે — ડગલું
 નાશી જાતાં હસે શત્રુઓ, સાથી ફિટ કહી કહાડે;
 જહાંકણ ખાયલા નામદાઓ નામ મળે ઉપાડે — ડગલું

શર વીર તે જશનો લોભી હિંમત મદીરા પીયે;
ઉમંગથી તે ધસી વધે વા ખૂબ ટકાવી રાખે— ડગલું

લણી ગણી જન પુખ્ત વિચારે પાયો નાખે મજબૂત;
કા કાજે પણ જશ મોટો લે, નર્મદ કેરૂં સાખૂત— ડગલું
નર્મદાસંકર.

*

૨૦. વીર હિન્દીઓને સંદેશો

રણ મેદાને ચડ્યા તો મરવું કે ઇચ્છિત કરવું;
એ વીર પ્રતિજ્ઞા શ્રા! પગલું પાછળ નવ ભરવું.

સુકાની સંભાળજે નૌકા,

તરંગો ઉછાળશે નૌકા,

ખડકમાં પછાડશે નૌકા,

સમુદ્રો ડુબાડશે નૌકા,

ખાવાનું નથી, કામ વિફલ છે, રણસાગર તરવું;

એ વીર પ્રતિજ્ઞા શ્રા! પગલું પાછળ નવ ભરવું.

ઉખડશે તે જડની સાથે,

લટકશે તે ચડની સાથે,

ભીડવું છે ભડની સાથે,

કામ અહીં છે ધડની સાથે,

માથું હાથમાં લપને લડવું-જીતવું કે મરવું;

એ વીર પ્રતિજ્ઞા શ્રા! પગલું પાછળ નવ ભરવું.

દીવાનો

*

૨૧. “તહીં આ શિર ઝુકે છે”

(ગમલ)

જહાં નિજ સ્વાર્થના ખંધો તુટ્યા, જ્યાંહે ફકીરી છે;
 સ્વીકારી સેવનાં જેણે તહીં આ શિર ઝુકે છે.
 ચહે જે સાચને દિલથી મરે જે સાચને માટે;
 અભય જે વીર સધળે છે તહીં આ શિર ઝુકે છે;
 ગણે ના ખોદ સત્તાનો ગણે ના જે સ્તુતિનિંદા;
 ઝુકે જે લોકના હિતે તહીં આ શિર ઝુકે છે.
 ભભુકી દીનનાં દુઃખે જીગરમાં હોળીઓ જેને,
 મથે એ હઠાય. ઝુઝવવા તહીં આ શિર ઝુકે છે,
 વિરોધી ને વિપત્તિનાં હજારો ખંડની સામે,
 સમરમાં કેસરી ગાળે તહીં આ શિર ઝુકે છે.
 પ્રજા ને દેશની કાંતિ તણી જેને ખુમારી છે;
 ઉગળે જન્મભૂમિને તહીં આ શિર ઝુકે છે.
 ટકાવા ટેક સ્વાભિમાન આપે આહુતિ સહુની;
 બિરદ જે મદનું ધારે તહીં આ શિર ઝુકે છે.
 ગળ્યું ધર દેશને જેણે કુટુંબી દેશીઓ માન્યા;
 વહાવી પ્રેમની ધારા તહીં આ શિર ઝુકે છે.
 પિતૃતિ દેશને ચરણે ધરી નિષ્કામ ભાવેથી-
 કરે કુરબાની જીવનની તહીં આ શિર ઝુકે છે.

કલ્યાણજી ચિત્રકમાર.

૨૨. જાંદગીની સાર્થકતા

નથી જાંદગી સાર્થ પૈસા: થતી કે,
 નથી સાર્થ આબૂષણો વસ્ત્રથી કે,
 નથી સાર્થ ગાડી મહી મહાલવાથી
 નથી સાર્થ ખિતાબને ધારવાથી,
 જીવ્યું સાર્થ છે દેશભક્તિ મહી આ,
 જીવ્યું સાર્થ છે દેશસેવા મહી આ;
 જીવ્યું સાર્થ છે આત્મસંમાનથી આ,
 જીવ્યું સાર્થ છે લોકકલ્યાણથી આ.
 જીવ્યો તે ખરો જે જીવ્યો દેશ કાળે,
 મુઓ તે ખરો જે મુઓ દેશદાઝે;
 ખરે ધન્ય! તે વીરના મૃત્યુ પુઠે,
 ખરો દેશ શોકે કુખી આસુ ખેરે.
 લૂટે ભરમ લાખો જનો જેની પ્રેમે,
 ચઢાવે સુપુખો પ્રતિવર્ષે કબ્રિ;
 ધરી શોક લાખો ભળે પાયદસ્તે,
 ખરે ધન્ય! તે વીરના મૃત્યુને છે!

કલ્યાણજી વિદુલનાથ

*

૨૩. એક દિન એવો આવશે.

એક દિન એવો આવશે

જ્યારે અમીઝરણો ઝરતાં પૃથ્વીનેય પલાળશે

એક દિન એવો આવશે,

ટેક.

કળિકાળમાં પણ વીર એવા આર્યભૂમિમાં પાકશે,
નિજવીર્યથી ભૂમિભક્તિથી આ સૃષ્ટિનેય ધ્રુજાવશે. એક૦

રામ, અર્જુન, બીષ્મ જેવા કર્ણુ, સંગ, પ્રતાપ ને,
હમિરાજ, યોગીરાજ, ગુર્જરાજનેય બુલાવશે એક૦

શિખિરાજ, ભગિરથરાજ સમ પરમાર્થજીવન ગાળશે
મેવાડના ભડ બીષ્મ ચંદારાજને વિસરાવશે. એક૦

પરબ્રહ્મનિષ્ઠ વસિષ્ઠ ત્રિશ્વામિત્ર ઋષિના પાદને,
પ્રેમે નમી નિઃસ્વાર્થ નેતા આર્યવર્ત ઉદ્ધારશે. એક૦

આત્મબળ પામી જધા આ પુત્ર ભારતવર્ષના,
નિભંચ તણી મૂર્તિ જની સૌ સ્વાર્થને તુચ્છકારશે. એક૦

આ દેહ કાચો કુંભ આત્મા નિત્ય દિવ્ય પ્રકાશશે,
દઢ સત્યપર એ શત્રુના મંત્રામમાં સૌ ચાલશે, એક૦

આ દુઃખને ભુખના પડે પોકાર ચારે દેશથી,
ત્યાથીય મંગળ ગીતના ધ્વનિ મંદ મધુરા ચાલશે. એક૦

મરુ દેશના જેવી ઉજડ ભૂમિ સર્વ ભારતવર્ષની,
ફળ ફુલથી લચી સુંદરી સમ એકલી અહીં મહાલશે. એક૦

અહીંથી મહાવીર મહારથી ટંકાર કરતા શસ્ત્રના,
પરદેશમાં બંધ રાજ્યના શુદ્ધ ધર્મને શીખવડશે. એક૦

પુરે થયા નહોતા વળી સ્વપ્ને ન લકડાં વીર તે,
આ પૃથ્વીને કરી સ્વર્ગ સર્વ દેવનેય ઉતારશે. એક૦

મગનભાઈ ચતુરભાઈ પટેલ

૨૪. હિન્દનું ભાવબ્ય

(ત્રિકાલી ગરબો)

માણ હવે કિજળી થાશે રાત અંધારી આથમી રે લોલ,
 વહાણુલા વાશે થાશે પ્રભાત દુઃખડાં જાશે શમી રે લોલ,
 માણ તારા ધાયલ પુત સપુત સુતેલા જાગશે રે લોલ,
 માણ થશે ઝાઝો ઝંપાપાત જાતસુખ ત્યાગશે રે લોલ.
 જાગશે દાન દયાના વીર ધીર વીર જાગશે રે લોલ,
 જાગશે સાવજ ચિત્તા વાધ કેસરી ત્રાડશે રે લોલ.
 વરસશે સ્વાતિના વરસાદ આકાશથી આવશે રે લોલ,
 માણ બે ધૂણે મેધિ મૂલ મોતીડાં પાકશે રે લોલ.
 જાગશે રામ વિનામાં રામ ગર્વગંજન થશે રે લોલ,
 જાગશે જાગશે જાદવચંદ્ર અધમ ઉદ્ધરશે રે લોલ.
 જાગશે કણાંજીન ચર્ધ એક ધનુર્વંદ ધારશે રે લોલ,
 જાગશે ભીમ અને ભડ ભીખી કીધાં પણ પાળશે રે લોલ.
 જાગશે મેવાડી ભડવીર પ્રતાપનાં પણ ઘણાં રે લોલ,
 માણ એને યુગયુગના અપવાસ કરશે પારણાં રે લોલ.
 જાગશે શિવાજીનાં સેન ધરતી ધ્રુજવશે રે લોલ,
 જીતશે કુડકપટના ખેલ કુડ ત્યાં ધૂળ થશે રે લોલ.
 માણ તારી કુખનાં કીર્તિગાન ગૌરવ ગાજશે રે લોલ,
 માણ તારાં દૂધમલ પીશે દૂધ દૂધ દીપાવશે રે લોલ.
 મંદ મૃદુ હિમાળાના વાય ઉત્તરના વાયા જશે રે લોલ,
 માણ જશે રોગ દોગ શોકના થોક શીતળતા શાન્તિ થશે રે લોલ.
 અરશે અમી અરણાં વરસાદ ભૂમિ ભિંજવશે રે લોલ,
 ક્યારેક કલ્પતરૂનો પાક કણના કણથી થશે રે લોલ.
 માણ એવા મોં રાંઝ્યા વરસાદ કુંદનના વરસશે રે લોલ,

આવતી સાગરિયાની છાજ રતનચોક રેલી જશે રે લોલ.
 માજી તારો ભાગ્ય-સવિતા ભર્ગ સિંચતો ચડતો જશે રે લોલ.
 પ્રભુજીના શરદ્ધપુનમના ચંદ્ર સુમો મધ્ય રથંબી જશે રે લોલ.
 માજી તારું ભારત બનશે સ્વર્ગ નંદનવન ઝાંખાં થશે રે લોલ,
 માજી તારો જય જય જય જયકાર જગત ત્રણ ગાજશે રે લોલ.
 વિહારી.

*

૨૫. “તમારી આત્મ શ્રદ્ધા તો”

(મઝલ)

દિવાલો દુર્ગની ફાટે તમારા કેદખાનાની,
 તુટે જંજીર લોખંડી તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.
 તમારા માર્ગમાં ઉભા પહાડો યે ખસી જશે,
 બિયાબા^૧ માર્ગ દર્શાવશે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.
 ઉતરવા સાત સાયર જો તમારા પથરો તરશે,
 વિના નૌકા સફર થાશે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.
 જવું આકાશમાં ધારો ન વાયુ-યાન પાસે છો,
 વિના પાંખે ઉડી જશે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.
 થશે વિદ્યુત ને વાયુ તમારા દાસ અગ્નિ યે,
 વરસશે મેહ માગ્યા જો તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.
 હજારો રોગની જવાબ દવાના ખૂંદના વિના;
 છુટાશે શાંતિ સિંચાશે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.
 દિગબર સાધુના ચરણે સિદ્ધંદર શાહ નામે છે,
 ગળે સૌ ગર્વ ભૂપતિના તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.
 જીગરની બાળહઠથી તો વિઠોબા દુધ પીએ છે,
 પ્રકટશે પથરે પ્રભુજી તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

પ્રભુ પ્રહ્લાદને માટે વસેલા લોહના થંભે,
 સદા સાન્નિધ્યમાં રહેશે, તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.
 મદોન્મત સિંહને વ્યાધો ઋષિના ચર્ણુ ચાટે છે,
 તજે હિંસારી હિંસાને તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.
 ઝરંતા ઝેર ભુજંગો કણ્ણને જીતી શી ધરશે,
 તજી દે ઝેર કાતીલો તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.
 ઉભી રહી હાથ બે નોડી વિજયદેવી ધરી વરમાળ,
 તમારે કંઠ આરોપે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.
 કલ્યાણીય વિઠ્ઠલભાઈ.

*

૨૬. સ્વરાજ્ય સવારી.

આવે છે રે આવે છે સ્વરાજ્ય સવારી આવે છે;
 જનનાદ ગગનમાં ગાજે છે, સ્વરાજ્ય સવારી આવે છે.
 દૂર સ્વાન થકી દૂર કહેવાતું
 થાઓ લાયક તમારે જોવાનું
 શું બાળક ચાંદો માગે છે, સ્વરાજ્ય
 તડ પાડી રાજ્ય અહીં કરવાંતાં
 ઇલકાળ ખિતાઓ ધરવાંતા
 કાઉન્સિલે ફારસ કરવાંતાં, સ્વરાજ્ય
 પંજાબ ખિલાફતથી ચેત્યા,
 ગાંધીજી અસહકાર ચઢ્યા,
 ખજ લીલો લાલ ચઢાવે છે, સ્વરાજ્ય
 નોકરશાહી હાથ પડ્યા હેડા,
 ફાંદાઓ વિધવિધ લઇ બેઠા,
 પણ નહિ ચાલે જખ મારે છે, સ્વરાજ્ય

હરિ! લાજ હવે તારે હાથે,

ત્રન મોટાં કીધાં તુજ સામે,

બળ દે, કદિ ના પાછા હડીએ—સ્વરાજ્યં

હરિપ્રસાદ વજ્રરાય દેશાઈ.

*

૨૭. હવે મને હિંદ છે વહાલો રે.

(મને પ્રજાવાસ છે વહાલોરેખ્યે રાજ્ય.)

પાયો મારા ગુરૂએ ખાલોરે,

હવે મને હિંદ છે વહાલોરે,

કૌવતહર કેળવણીએ કીધા તન મન ધનથી ખુવાર,

માનાપમાનનું જ્ઞાન નહિ, બન્યા મરખના સરઘર,

કયો વધુ ડાઘ જે કાજોરે—પાયોં

કોર્ટ—રજી ખેલે શર વડાલો જીભ તીખી તલવાર,

જીતે કે હારે, ન નહાવું નીચોવવું, પહેલાં ભરે ધરખાર,

ગુલામીની ગુંથે છે જાજોરે—પાયોં

ધંટીનું પડીલું ગળે લટકાવીને જુએ ખાલી કર્યું પેટ,

મોંમાં માર્યો સુધારાના લાફનો હુયો ન ઉતરે હેઠ,

ધર્તીંગ એ ધારણું ટાજોરે—પાયોં

સત્યનું શસ્ત્ર ને શીલનું અખતર શાંભિ સમી સજી ઢાલ

આપ બળે ઝુઝી મરવું કે તરવું આજે, કાજો દીડી કાલ ?

મોટા બધા અન્ય છે ખાલોરે,

આહુતિ સર્વસ્વની આલોરે,

પડો પણ પાછા ન ચાલોરે—પાયોં

જગર.

૨૮. તન્મનાદ

ડરં નહિ ભલે મરં પણુ આગે કદમ ધરં હું,
 કરં નહિ, ભલે મરં પણુ, વહાલું વતન પરં હું.
 શીરમાં ચટે ખુમારી, ચેતન નયન ભભૂકે
 રગ રગ રુધિર ઉછળે કેં આભ ઉડળ ભરં હું.
 જે ખાકથી નીપળ્યા, આ ચામ, હાડ, મળ્મળ
 પરવા તજને તેની નહિ દ્રોહીમાં ઠરં હું.
 મુજ રંક માડીજ્યાં, સહુ સંકટે છવાયાં,
 તેનાં રખોપલાંની દઢ દાલ થઇ ફરં હું
 ભડ બીજમ પ્રહારચારી શરની સજ પથારી,
 મારા હતા એ પૂર્વજ, તેને અનુમરં હું.
 શુભશુભને શુભ મુખારક. શુભને ચમન મુખારક.
 વહાલું વતન મુખારક એ દમખદમ સ્મરં હું.

જગર.

*

૨૯. મહારો રેંટીયો

(વહાલા વેગે આવોરે-એ લય.)

ધીરો ધીરો ચાલેરે

મીઠો મીઠો ગાજેરે

રૂડો મહારો રેંટીયો હોજી.

એ રેંટીયામાં દેશોદયના નીકળે તાર,

એ તારે તારે બાળું ભારતનો ઉદ્ધાર,

ધીરો ધીરો ચાલેરે.

સાખી—ત્રાક રૂડી પંખા રૂડા, ઉર્જવળ તેમાં નાથ;
ઉર્જવળ પુણી આપતી, ઉર્જવળ મહારા હાથ;

દેશે મહારા દેશને,

(સૌ) ઉર્જવળ ઉર્જવળ સાથ:

દુઃખો સહુ હરતોરે,

અભયપણે કરતોરે,

રૂડો મહારો રેંટીયો હોજી.

ધારો ધારો આંધરે,

મીઠો મીઠો ગાજરે,

રૂડો મહારો રેંટીયો હોજી.

વરતેજવાળા મનહર.

*

૩૦. મા મને ખાદીની ટોપી અપાવ.

[અમ્મા મુઝે અછીસી ટોપી દિલાવ—એ રાગ.]

મા મને ખાદીની ટોપી અપાવ,

ખાદીની ટોપી અપાવ,

મા મને. ટેક

ખાદીનું પહેરણ ખાદીની ઘોતલી

ખાદીની કંથા પહેરાવ.

મા મને૦

ખાદીનું દફતર, ખાદીના જોડા,

ખાદીથી સુંદર બનાવ

મા મને૦

બાપુ ગાંધીજીની દેશી નિશાળમાં,

સ્વદેશી લણતર લણાવ.

મા મને૦

પ્રીતે પ્રભુજીનાં લજનો ગાર્તા,

રેંટીયો રૂડો કંતાવ.

મા મને૦

સ્વરાજ્ય લેશું સુતરને તાંતણે,
ખાદીનેા મહિમા ગવરાવ, મા મને
દોલતરામ હુંદરજ દેવ

*

૩૧. “ ફરી ભારત ખનાવી દો ! ”

પ્રભો ! જેવું હતું તેવું ફરી ભારત ખનાવી દો !
જૂનું તો છે રહ્યું જૂનું, નવા જગને ખતાવી દો.
રજત રત્નો સ્કૅટિક કાચન, ખનિજ ધન રક્ષનારાઓ,
પહાડોના સદા સાવધ ખડા પહેરા ભરાવી દો !
વનૌષધથી ભર્યાં ભારે હરિત ધન વૃક્ષરાગિનાં,
વનો વનરાજ વ્યાધોની ભીષણ ઘેરે ગળાવી દો !
તૃણાગારે જઇ ચરતાં અહીં તહીં ધેનુનાં વૃન્દો !
સુરીલી ગોપજનની વાંસળી બહાલી ખળાવી દો !
ગિરિ ગચ્છર પતિત પાવન પ્રદાતા મોક્ષનાં તીર્થો,
તપસ્વી સાધુ સંતોની અલખ ધૂનથી જગાવી દો !
પઠનપાઠન પ્રવૃત્તિની પ્રકર્ષક પર્ણકુટિઓ,
ગુરુવર શિષ્ય ગભરૂ બ્રહ્મચારીથી સુહાવી દો !
સનાતન ધર્મનો સદ્બોધ દેતા શાસ્ત્રના જ્ઞાને,
હૃદય ઉંડાણથી અજ્ઞાનની આંધી ઉડાવી દો !
સુભટ નરવીર રણધેન્ના, ધુરન્ધર રાજનીતિજો,
પ્રતાપી કર્મવીરોથી, વરદ કાર્યો કરાવી દો !
સુપુત્રોની સુખી જનની ગૃહિણી ગૃહલક્ષ્મીના,
પ્રસન્ન વંદને ગૃહસ્થોનાં ગૃહાંગણીયાં દીપાવી દો !
અતુલ વૈભવ અને વિજ્ઞાનથી ભૂષિત ભારતની,
નવા જગની ભલે ભગવન્ ! પછી તુલના કરાવી દો !

૩૨. ભારતની આરતી

જય જય માતૃભૂમિ, મા જય જય માતૃભૂમિ.

ગુણ તારા નિત્ય ગાઇ (૨) નમીએ ચરણ ચુમી,

જય જય માતૃભૂમિ. ટેક

તુજ કિરિટ સ્વરૂપ નંદન વનરાજે, મા નંદન

ભાલપ્રદેશે તારા [૨] શીખ પ્રજા જાજે—જય જય

ક્ષત્રિય વીરનો વાસ વિશાળ ઉર ક્ષેત્રે, મા વિશાળ.

સદૈવ તારા કાજે [૨] પડતા રણક્ષેત્રે—જય જય

તુજ કેશીવલિરૂપ, હિમગિરિ શોભે—મા હિમગિરિ

વિશ્વ અતિ વખણાઇ (૨) જગનાં મન લોભે—જય જય

ખેલડીએ તુજ માત, સિંધ બંગ તપતા, મા સિંધ

સાહિત્યે વિજ્ઞાને [૨] સહુ પહેલાં ધપતાં—જય જય

કચ્છ ગુજરાત સુરાષ્ટ્ર, સત્ત્વ રૂપ તારા, મા સત્ત્વ

ઉદ્યોગે વ્યાપારે [૨] સૌદર્યે સારાં—જય જય

મહારાષ્ટ્ર, મદ્રાસ દ્વંદ્વ હૃદયભામી—મા દ્વંદ્વ

સખળ શ્રેષ્ઠ યુદ્ધિયુત (૨, સ્થંભ જોડ જામી—જય જય

હૈમે હારસ્વરૂપ ગંગા ને ચમુના, મા ગંગા

કટિઆત્મપણુ જેવા, [૨] આશુ વિંધ્ય ભલા—જય જય

અમાપ અર્જુવનીર તુજ ચરણો ધોતાં, મા તુજ

શુભ શિરછતર રૂપે (૨) મિરિરાજે સ્હોતા—જય જય

સુખલાં સુફલાં માત, સુધર્મની ધાત્રી, મા સુધર્મની

હજીએ તું એની એ (૨) છે જગને ખાત્રી—જય જય

અહી પ્રતિજ્ઞા આજ તુજ સુકિત માટે—મા તુજ

સ્વરાજ્ય ચુદ્ધે ચઢશું (૨) સહુ શિરને સાટે—જય જય

ભારતપુત્ર.

૩૩. વંદેમાતરમ્.

વન્દે માતરમ્

સુજલામ્ સુક્ષ્મામ્ મલયજ્ઞશીતલામ્
શરય રચામલામ્ માતરમ્—વંદેમાતરમ્
શુભ્રજ્યોત્સનાં પુલકિતયામિનીમ્
કૂલ્લકુસુમિત દુમદલ શોભિનીમ્
સુહાસિનીમ્ સુમધુરભાષિણીમ્
સુખદામ્ વરદામ્ માતરમ્—વંદેમાતરમ્
ત્રિશતકોટિ કંઠે કલકલ નિનાદ કરાલે
કોટિકોટિભુજૈર્ધૃત ખરકલ બાલે ?
કે બોલે મા, તુમિ અબલે !

બહુ બલધારિણીમ્ નમામિ તારિણીમ્
રિપુદલ વારિણીમ્ માતરમ્—વંદેમાતરમ્.
તુમિ વિદ્યા તુમિ ધર્મ, તુમિ હૃદિ તુમિ મર્મ,
ત્વમ્ હિ પ્રાણાઃ શરીરે.
બાહુ તે તુમિ મા શક્તિ, હૃદયે તુમિ મા ભક્તિ,
તોમારધ પ્રતિમા ગડિ

મન્દિરે મન્દિરે.

ત્વંહિ દુર્ગા દશ પ્રહરણુ ધારિણી,
કમલા કમલદલ વિહારીણી,
વાણીવિદ્યાદાયિની નમામિ ત્વામ્
નમામિ કમલામ્ અમલામ્ અતુલામ્
સુજલામ્ સુક્ષ્મામ્ માતરમ્
વન્દે માતરમ્

શ્યામલામ્ સરલામ્ સુરિમતામ્ ભૂષિતામ્ !
 ધરણીમ્ ભરણીમ્ માતરમ્ !
 વન્દે માતરમ્ !

બંકીમચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય.

*

૩૪. માતૃભૂમિને ચરણે

ઐ માતૃભૂમિ તેરે ચરણોમેં શિર નમાઉં,
 મેં લકિત બેટ અપની, તેરી શરણમેં લાઉં. ટેક૦
 માથે પે તૂ હો ચંદન, છાતી પે તૂ હો માલા,
 જિન્હા પે ગીત તૂ હો, મેં તેરા નામ ગાઉં. ઐ૦
 જિસસે સુપૂત ઉપજે, શ્રીરામ કૃષ્ણ જૈસે,
 ઉસ તેરી ધૂલિકો મેં નિજ શીષ પે ચઢાઉં. ઐ૦
 માની સમુદ્ર જિસકી ધૂલિકા પાન કરે,
 કરતા હૈ માન તેરે ઉસ પૈરકો મનાઉં. ઐ૦
 વે દેશ માનવાલે ચઢકર ઉતર ગયે સખ,
 ગારે રહે ન કાલે તુઝકો હી એક પાઉં. ઐ૦
 સંત્રામેં તેરી સારે બેદોકે બૂલ જાઉં,
 વહ પુણ્ય નામ તેરા પ્રતિદિન સુનુ સુનાઉં. ઐ૦
 તેરેહી કામ આઉં, તેરાહી મંત્ર ગાઉં.
 મન ઔર દેહ તુઝપર બલિદાન મેં ચઢાઉં. ઐ૦

ઈન્દ્ર.

*

૩૫. વંદેમાતરમ્ સ્તોત્ર

શુદ્ધ સુંદર અતિ મનોહર મંત્ર વંદેમાતરમ્ ;
 મૃદુલ સુખકર દુઃખહારી મંત્ર વંદેમાતરમ્ .
 મંત્ર યહ હૈ તંત્ર યહ હૈ જંત્ર વંદેમાતરમ્ ;
 સિદ્ધિદાયક બુદ્ધિદાયક એક વંદેમાતરમ્ .
 ઓજમય બલકાંતિમય સુખ શાંતિ વંદેમાતરમ્ ;
 મતિપ્રદાયક અતિસહાયક મંત્ર વંદેમાતરમ્ .
 હરઘડી હરઆર હો હરનામ વંદેમાતરમ્ ;
 હરદમ હમેશાં બોલીએ ગુરુમંત્ર વંદેમાતરમ્ .
 જપીએ નિરંતર શુદ્ધ મનસે મત્ર વંદેમાતરમ્ ;
 સોતે સમય ખાતે સમય કલગાન વંદેમાતરમ્ .
 આઠો પહર દીક્ષમેં રહે મૃદુતાન વંદેમાતરમ્ ;
 મુખસે હૃદયસે રાત દિન હો જપ વંદેમાતરમ્ .
 તેમસે શિર બી કટે ભૂલો ન વંદેમાતરમ્ ;
 મ્હોતકી ધડીયાં ગુંગ દો નાદ વંદેમાતરમ્ .
 જોલમેં હો તો જપો શુભ જપ વંદેમાતરમ્ ;
 બેડીયાં ઝંકાર દે શુભ તાન વંદેમાતરમ્ .
 વીર ગોલી તોપકી હૈ આડ વંદેમાતરમ્ ;
 તેગ બરછી કે લીયે હૈ ઢાલ વંદેમાતરમ્ .
 કર્ણકા દદ કવચ હૈ એક શબ્દ વંદેમાતરમ્ ;
 વિશ્વવિજયા શત્રુવિજયા મંત્ર વંદેમાતરમ્ .

*

૩૬. હમ કુછ ન કુછ કર જાયેંગે..

ભારત હમારા દેશ હૈ, હિત ઉસકા નિશ્ચય ચાહેંગે,
 ઉસકે હિતકે કારને, હમ કુછ ન કુછ કર જાયેંગે.

ભારત હમારી માતૃભૂમિ, ઉસકા ઋણુ હમપર હૈ બહુત,
 ઉસકે મિટાને કે લીયે હમ કુછ ન કુછ કર જાયેંગે.
 ભારત કે દુઃખપ્રદ અવનતિપર કયોં ન અશ્રુ બહાવેંગે,
 ઉનકે હટાને કે લીયે હમ કુછ ન કુછ કર જાયેંગે.
 ધર્મ વિદ્યા ઐર ધનસે, ઉન્નતિ ભારતકી હોવે,
 ઉસ ઉન્નતિ કે માર્ગમેં હમ કુછ ન કુછ કર જાયેંગે.
 સંસાર કે ઉદ્ધાર હેતુ કૃષ્ણ જન્મેં જલમેં,
 તો ફિર જલા હમ કયોં કરેંગે કુછ ન કુછ કર જાયેંગે
 ચાહે કિતને કષ્ટ હમકો કયોં ન હો ઉસકે લિયે
 સખ સહંગે મર મિટેંગે કુછ ન કુછ કર જાયેંગે

*

૩૭. કર્મયુગ.

આ ગયા હું કર્મયુગ કુછ કર્મ કરના શીખ લો;
 દેશપર અર્ષ^૧ જાતિ પર હંસ હંસ^૨ કે મરના શીખ લો.
 મારને કા નામ મત લો પહેલે મરના શીખ લો;
 મીરલે^૩ આયલે^૪ દમ કર^૫ ફિર ઉભરના^૬ શીખ લો.
 પાર યદિ હોના તુમે પરતંત્રતા દુઃખસિંધુસે;
 તૈરકર^૭ તો રકત સાગરસે ઉતરના શીખ લો.
 ફિર જલા દોંગે સકલ સંસારકો ક્ષણ માત્રમેં,
 દેશદુઃખ કી આગ મેં પર પહેલે જલના શીખ લો
 જલચાત્રા કે લિયે દિન રાત ઉત્સાહિત રહો;
 કૃષ્ણજન્મ સ્થાનમેં^૮ નિર્ભય વિચરના શીખ લો.
 દેખના હૈ દશ્ય ભારતવર્ષમેં યદિ સ્વર્ગ કા;
 દેશ કા તો પ્રાણપાનસે^૯ દુઃખ હરના શીખ લો.

૧ અને ૨ હસતાં હસતાં ૩ પેટે. ૪ દબાઈ જઈને. ૫ ઉભા થત
 ૬ જરીને. ૭ કારાગૃહ-કેદખાનું ૮ જગરથી.

૩૮. કદિ નહિ હારના

કદિ નહિ હારના, ભાવે^૧ સાડી^૨ જન જવે,
 અસીક^૩ નહિ હારના, ભાવે સાડી જન જવે.
 ખિજલી તે અગ^૪ કાલો^૫ પાની, તુફાન કાલો,
 નહેરી^૬ ભુચાલ^૭ કાલો—કદિ.
 તોપ તલવાર કાલો, ગોડીયાદી માર કાલો,
 ખડેદી^૮ ધાર કાલો—કદિ.
 કુર્કી^૯ નીલામી^{૧૦} કાલો સખત કલામી^{૧૧} કાલો,
 ફાંસી કાલેપાની કાલો—કદિ.
 દીન ઇમાન નાત્ર^{૧૨}, ધર્મ જ્ઞાન નાલ.
 મદદી જખાન નાલ—કદિ.
 માઝીદે^{૧૩} જોર નાલ, માલવેદે^{૧૪} શોર નાલ,
 સોહણીયાદે^{૧૫} બોલ નાલ—કદિ.
 ધન્ની^{૧૬} પોદોહાર^{૧૭} નાલ, સંદલીદી^{૧૮} ખાર નાલ.
 ઝંગ સિપાલ નાલ—કદિ.
 રામ દે^{૧૯} ખ્યાર નાલ, શાંતિ સખર નાલ,
 રખ^{૨૦} સચિયાર^{૨૧} નાલ—કદિ.
 ૫ ડિન રામલજદત ચોધરી

*

૩૯. હિન્દોસ્તાં હમારા.

સારે જહાંસે અચ્છા, હિન્દોસ્તાં હમારા,
 હમ બુલબુલે હૈ ઇસકી, વહ બુલિસ્તાં હમારા.

૧ ભલે, ૨ આપણી. ૩ આપણે. ૪ આગ. ૫ થી. ૬ વંટોળીઓ.
 ૭ ધરતીકંપ. ૮ ખરગ, ૯ જપ્તી. ૧૦ લીલાંઉથી વેચાણ. ૧૧ બોલ.
 ૧૨ ની સહાય લઈને. ૧૩ અમૃતસરનો એક ભાગ. ૧૪ લુખીઆના.
 ૧૫ સુન્દર સ્ત્રી પુરૂષો, ૧૬ જેલમ. ૧૭ રાબલપીંડી, ૧૮ આ નામનો
 પુરૂષ થઈ ગયો તેનો ઇલાકો, ૧૯ નો. ૨૦ ઈશ્વર, ૨૧ સાચો.

ગુરતણમેં હોં અગર હમ, રહતા હૈ, દીલ વતનમેં
 સમજો વહોં હૈ હમબી, દિલ હો જહાં હમારા
 પર્વત જો સળસે ઉંચા, હમસાયા આસમોંકા;
 વોહ સાંતરી હમારા, વહ પાસમાં હમારા
 ગાદિમેં ખેલતી હૈ, જિસકેં હજરો નદિયાં;
 ગુલશન હૈ જિનકે દમસે, રશ્મે જિના હમારા.
 આંચ આખે રોદે ગંગા, વહ દિન હૈ યાદ તુઝકે;
 ઉતરા તેર કિનારે, જળ કારવાં હમારા.
 મજહબ નહોં શીખાતા, આપસમેં ઐર રખના;
 હિન્દી હૈ હમવતન હૈ હિન્દોસ્તાં હમારા.
 યુનાનો મિસ્લ રોમાં સળ મીટ ગયે જહાંસે
 અળ તક મગર હૈ બાકો નામો નિશાં હમારા.
 કુછ બાત હૈ કિ હસ્તી, મિટતી નહોં હમારી:
 સદિમેં રહા હૈ દુશ્મન, દૌરે જમાં હમારા
 ઈકબાલ કોમ્ર મરહમ અપના નહોં જહાંમે;
 માલુમ કયા કિસીકા, દદેં નિહાં હમારા.

*

૪૦. પ્યારા વતન હમારા

બુલ બુલ અગર હૈ હમ તો વહ હૈ ચમન હમારા,
 તન હો કહોં, વહી પર રહતા હૈ મન હમારા.
 પ્યારા વતન હમારા પ્યારા વતન હમારા.
 ઇસકે હી અન્ન જલે સે હમ સળ કે સળ પલે હૈ,
 મિટ્ટિ હૈ ઇસકી જીસમેં યો ફૂલ હૈ, ફૂલ હૈ. પ્યારા
 લગતી હૈ બન કે સુર્મા આંખો મેં બાક ઇસકી,

ਫਮਕੇ ਹੈ ਪਾਕ ਕਰਤੀ ਤਾਸੀਰ^੧ ਪਾਕ ਚਸਕੀ. ਧਿਆਰਾ੦
 ਮਿਟਿਨੇ ਚਸਕੀ ਕਯਾ ਕਯਾ ਜਗ ਮੇਂ ਹੈ ਗੁਲ ਘੀਲਾਏ,
 ਯੁਨ ਯੁਨ ਕੇ ਫੁਲ ਭਸਸੇ ਲੋਗਿ ਨੇ ਧਰ ਆਨਾਏ. ਧਿਆਰੇ੦
 ਥੇ ਰਾਮ ਭੀ ਯਥੀ ਪਰ ਧਨਸ਼ਯਾਮ ਭੀ ਯਥੀ ਪਰ,
 ਐਸੇ ਮਛਾਪੁਰੂਪ ਹੋਂ ਗੁਜਰੇ ਭਲਾ ਕਈ ਪਰ ? ਧਿਆਰਾ੦
 ਅੱਤੀਸ਼ ਕਾਟਿ ਅਝੇਂ ਹੈ ਗੋਛ ਮੇਂ ਘਿਲਾਤਾ
 ਸਭਕੇ ਯਥੀ ਘਿਲਾਤਾ ਸਭ ਕਾ ਯਥੀ ਪਿਲਾਤਾ. ਧਿਆਰਾ੦
 ਚਸਕੀ ਛੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੈ ਯਥੇ ਪੈ ਜੋ ਯਮਕ ਹੈ,
 ਹੋਂ ਛੁਟਿਯੋਂ ਮੇਂ ਯੇਧਾਰ ਚਸਕਾ ਛੀ ਤੋ ਨਮਕ ਛੇ. ਧਿਆਰਾ੦
 ਆਇਮਤ ਚਸੀ ਕੇ ਹੈ ਫਮ ਮਘਫ਼ਮ^੪ ਹੈ ਯੇ ਅਪਨਾ,
 ਧਿਆਰਾ ਵਤਨ ਫਮਾਰਾ ਧਿਆਰਾ ਵਤਨ ਫਮਾਰਾ.

*

੪੧. ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ.

ਐ ਮੇਰੀ ਜਨ ਭਾਰਤ ! ਤੇਰੇ ਲਿਯੇ ਯੇ ਸਰ ਹੋ,
 ਤੇਰੇ ਲੀਯੇ ਛੀ ਜਰ ਹੋ ਤੇਰੇ ਲੀਯੇ ਭਗਰ ਹੋ
 ਭਯਕ ਨ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਸੇ ਮੇਰੀ ਜਨ ਭਾਰਤ,
 ਗਵੰਨ ਪੈ ਮੇਰੀ ਰਕਘਾ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਯਾ ਤਘਰ ਹੋ.
 ਗਮ ਜਨ ਕੇ ਲਿਯੇ ਭੀ ਮੁਝਕੇ ਕਲੀ ਨ ਹੋਗਾ,
 ਭਾਰਤ ਤੇਰੇ ਲਿਯੇ ਛੀ ਆਤੀ ਯੇ ਕਾਮਗਰ ਹੋ
 ਕਿਰਮਤਕਾ ਤੇਰੀ ਆਪਰ ਯਮਕੇ ਫ਼ਿਰ ਆਸਗੋਂ ਪਰ,
 ਸੇਵਾਮੇਂ ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ ਗਰ ਭੁਭਗੀ ਅਸਰ ਹੋ.
 “ਭਾਰਤ ਛੀ ਮੇਂ ਸਦਾ ਮੈਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰ ਆਰ ਮਝ ਮੈਂ”
 ਚਸ਼ਵਰ ਨ ਕੁਝ ਹੋ ਮਨ ਮੇਂ, ਯਛ ਆਰਭੁ ਮਗਰ ਹੋ.
 ਗਰ ਦੇਸ਼ਛੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਹੋ ਧਿਆਰਾ ਧਰਮ ਮੇਰਾ,

પરમાત્મા કી તો શીર મેરી તરફ નજર હો
જીવન સુફલ તબી ત્વલ સમજેગા સાધુ અપના
સેવામેં તેરી માતા સર મેરા ગર નજર હો.

*

૪૨. સરફરોશીકી તમન્ના

સરફરોશી^૧ કી તમન્ના^૨ અખ હમારે દિલમેં હૈ
દેખના હૈ જોર કિતના બાઝબુએ કાતિલ^૪ મેં હૈ
રહેરેવે,^૫ રાહે-મહબ્બત^૬ રહે ન જાના રાહ મેં
બઝૂતે^૭ સહેરાનવર્ધી^૮ દૂર યે મંઝિલ^૯ મેં હૈ.
આજ ફિર મકતલ^{૧૦} મેં કાતિલ કહે રહા હૈ ખારખાર
કયા તમન્ના-એ-શહાદત^{૧૧} બી દિસી કે દિલ મેં હૈ ?
અય શહીદ^{૧૨} મુલક-ઓ-મિલ્લત !^{૧૩} મેં તેરે ઉપર નિસાર^{૧૪}
અખ તેરી કિમ્મત કા ચરચા^{૧૫} ગર^{૧૬} કી મૈશીલ^{૧૭} મેં હૈ
વકત આને દે બતા દેંગે તુઝે અય આસમા^{૧૮} !
હમ અબી સેં કયા બતા દેં કયા હમારે દિલ મેં હૈ ?
અખ ન પહેલે વલ વલે^{૧૯} હૈ, ઔર ન અરમાનોકી^{૨૦} ભીડ
સિફ^{૨૧} મિટ જાને છી એક હસરત^{૨૨} દિલે-બિસ મિલર^{૨૩} મેં હૈ.

મૌલાના હમરન મોહાની.

૧ માયુ. આપી દેવું. ૨. લગની, ધુન. ૩. બાવડાં, હાથ. ૪. બુલમ.
ગાર. ૫ રસ્તે ચાલનાર, મુસાફર. ૬ પ્રેમનો પંથ-રસ્તો. ૭ રસ,
લિજ્જત. ૮ રેતીના રજામાં ચાલવું. ૯ મુકામની જગ્યા. ૧૦ વધરથળ.
૧૧ મરી મટવાની હોંસ. ૧૨ હે હમ્ વીર ! ૧૩ દેશ અને સમાજનો.
૧૪ કુરબાન, જોછાબર થઈ જવું. ૧૫ વાતો. ૧૬ ખરદેશીઓના. ૧૭
મેળાવડાઓમાં ૧૮ આકાશ (ઠું કવિતામાં આકાશને પ્રેમીઓનું વેરી
માન્યું છે) ૧૯ વ્યથતા, ૨૦ વાસનાઓ. ૨૧ કેવળ. ૨૨ આકાંક્ષા. ૨૩
સળ પામવાને આતુર દિલ.

૪૩. બે પંખી*

૧

પાંજરાનું પંખી રહેતું સોનાના પિંજરમાં,
 વનવગડાનું પંખી રહેતું સુંદર મનહર વનમાં;
 એક દિવસ બન્ને પંખીડાં હવ્યાં મળ્યાં ને બોલ્યાં
 રામ તણી મરણથી બેટ્યાં, દિલ આગળ દિલ બોલ્યાં.
 વનનું પંખી બોલ્યું: 'સાલિળ પિંજરના ઓ પંખી !
 ચાલો વનમાં ઉડી જઈએ, વનમાં ઝાઝાં પંખી !'
 પાંજરાનું પંખી બોલ્યું: 'વનના પંખી વહાલા !
 આવ પડ્યાં રહીએ પિંજર; શા દોડા કરવા ઠાલા ?'
 વનવગડાનું પંખી કહે: ના એ તો બોટી વાતો !
 નથી અમારે બંદી થાવું, કેદ કારમી આ તો !
 ગરીબ બાપડું બોલ્યું પંખી પિંજરનું રહેનાર;
 ' હાય હાય ! હું કમ કરીને છૂટી નિકળું બહાર !'

૨

વનવગડાનું પંખી ગાતું બેંડું બેંડું બહાર
 વનવગડાનાં મીઠાં ગીતડાં, કરી કરી લલકાર,
 પિંજરમાં રહેનારું પંખી પટે પઢાવ્યા બોલ;
 જાત એક પણ બેદ અહા શો ભાષામાં અણતોલ !
 વનનું પંખી બોલ્યું: પિંજરના ઓ પંખી ભાઈ !
 વનવગડાનાં જરા આજ તું બતાવ ગીતડાં ગાઈ !
 પાંજરાનું પંખી બોલ્યું: 'વનના પંખી વહાલા !
 શીખે તો શીખવાડું ગાતો પિંજરનાં રઢિયાળા !'
 વનવગડાનું પંખી કહે: ના કાણુ શીખે તે એવું,
 પઢ્યું બીજનું પઢપઢ કરવું, બોલ્યું બોજન લેવું !

ગરીબ બિચારું બોલ્યું પંખી પિંજરનું રહેનારજી;

‘ હાય હાય ! હું વનનાં ગીતો કેમ ગાઇ શકનારજી ? ’

૩

વનવગડાનું પંખી બોલ્યું; ‘શી શોભા આકાશજી !

ધનશ્યામ શામળિયા જેવું, નહિ નામે તંગાશજી !’

પાંજરાનું પંખી બોલ્યું; ‘ પિંજરનાં જે તારજી,

યોગમ કેવા બાંધી લીધા ? બીક નહિ તલભારજી’

વનનું પંખી બોલ્યું; ‘ભાઈ ! છોડ પાંજરું તારજી.

મેઘ ફરે ત્યાં આપણ ફરીએ, એ સુખ અતિશે સારજી;

પાંજરાનું પંખી બોલ્યું; ‘સુખ માયું પિંજરમાંજી;

પાપી પીડે નહિ પારધી; આવ ભાઈ મુજ ધરમાંજી ’

વનવગડાનું પંખી બોલ્યું; ‘ના ભાઈ, તારો પાડજી;

વિશાળ વાદળ ક્યાં ત્યાં ફરવા ? ક્યાં ત્યાં લીલાં ઝાડજી ?’

ગરીબ બાપડું બોલ્યું પંખી પિંજરનું રહેનારજી !

‘ હાય ! થાકીને પગ ટેક્યાનો ક્યાં નભમાં આધારજી”

૪

આ રીતે એ બે પંખીજન પૂરાં પ્રેમીજનજી

પ્રેમબંધને બધાયાં, પણ નવ સંધાર્યાં તંનજી.

જહાલ વડે ત્યાં સળીઆમાંથી ચાચે ચાચ લગાડેજી,

નહિ બોલે નહિ ચાલે, કેવળ નજરે નજર નિહાળેજી

કોઇ કોઇનું કહ્યું ન સમજે, મનમાં બહુ મંઝાચજી,

પોતાનાં મનકેરી વાતો તે પણ નવ સમજાચજી.

રહી રહીને વળી ફરડાવે પાંખો ધડીએ ધડીએજી,

દીન વદન કરીંકહે: ‘આવ હજી કને, આવ હજી’ હજીએજી.

વનવગડાનું પંખી કહે, ‘ના હવે ન આવું આધુંજી,

કોઠ કાંક પકડી પૂરી દે, તુંજ આવ, હું માગુજી !

ગરીબ બાપડું બોલ્યું પંખી પિંજરનું રહેનારજી.

‘ નબળી પાંખે કેમ ડાશે ? હાય હાય લાચારજી !’

શ્રીગતરામ દવે.

અનુક્રમણિકા.

નામ.	પૃષ્ઠ.
૧ જન્મ સ્પર્શ	૩
૨ મરણી શુભસત	૪
૩ શુભસતી શુભસત	૫
૪ શુભસત	૬
૫ પ્રકાશની પ્રજ્વાલ	૮
૬ માદીની કુંચડી	૧૦
૭ ખાકે હિન્દ	૧૨
૮ હાથરુદ્ધ	૧૪
૯ જન્મ ભૂમિનું જન્મમંથન	૧૫
૧૦ જીવે શું હિંદમાં એવો?	૧૬
૧૧ સહ્ય અલો જીતવા જન્મ	૧૭
૧૨ અલો અલો ભારત સંતાનો	૧૮
૧૩ વીર હાક	૨૦
૧૪ એ ભૂમિ અમારી	૨૧
૧૫ અમે હિંદી હિંદી હિંદી	૨૨
૧૬ સાચના સિપાઈ	૨૩
૧૭ જન્મજન્મએલો હિંદુસ્તાન	૨૪
૧૮ દેશનો દિવાનો	૨૫
૧૯ ના હાથ ના હાથ	૨૬
૨૦ વીર હિંદીએને સંદેશો	૨૭
૨૧ તહી આ શિર કુકે છે	૨૮

નામ.	પૃષ્ઠ.
૨૨ જંગમીની સાથે કલા	૨૯
૨૩ એક દિન એવો આવશે	૨૯
૨૪ હિન્દુનું ભવિષ્ય	૩૧
૨૫ તમારી આત્મચક્ષુ તો	૩૨
૨૬ સ્વરાજ્ય સવારી	૩૩
૨૭ હવે મને હિંદ છે બહોરે	૩૪
૨૮ તન્મનાટ	૩૫
૨૯ મહારો રેટીયો	૩૫
૩૦ અમે મને આદીવી ટીપી	૩૬
૩૧ ફરી ભારત બનાવી દો	૩૭
૩૨ ભારતની આરતિ	૩૮
૩૩ વંદેમાતરમ	૩૯
૩૪ એ માતૃભૂમિ તેરે	૪૦
૩૫ વંદેમાતરમ સ્તોત્ર	૪૧
૩૬ કુછ ન કુછ કર જાયે	૪૧
૩૭ કમંધુચ	૪૨
૩૮ કહિ નહિ કારના	૪૩
૩૯ હિન્દોસ્તાં હમારા	૪૩
૪૦ પાસા વતન	૪૪
૪૧ એ મેરી જાન ભારત	૪૫
૪૨ સરકારોશીકો તમન્ના	૪૬
૪૩ એ પંખી	૪૭

રાષ્ટ્રીયરક્ષણ, પુસ્તકાલયો અને મુદ્રાખર્ચ સંબંધી કાયદા બીજા ઉપયોગી પુસ્તકો

ભાલ પ્રાર્થના:—સુંદર સુંદર ડેડ પ્રભુ પ્રાર્થનાનો સંગ્રહ

પૃ. ૬૪ ભગીશ પેલ કિંમત ૦-૧-૭

ગોપકાલયો:—સદગત સાક્ષર શ્રી રણજીતરામ વાવાભાઈ
રસભરી પ્રસ્તાવના સાથે. સુખચત્ર વિદ્યાપીઠ, ટેકસ્ટ તરો
અને કેળવણી માતામાં તથા વડોદરા સ્ટેટમાં ધના
અને પુસ્તકાલય ખાતે મંજૂર. પૃ ૧૭૫ સોળ પેલ
બીજા આવૃત્તિ છપાય છે કિં. ૦-૮-૦.

પૂર્વ અને પશ્ચિમ:—(બેન ગ્રામના મેનના પત્રો) મહાત્મા
ગાંધીજીના “ઇન્ડિયન એપિનિયન” માંથી પુનરાવૃત્તિ.
પૃ. ૫૬. સોળપેલ કિં. ૬-૪-૦.

હૃદયમંથન:—દેશભક્તિ, સત્યાગ્રહ, સેવા અને ગોપણવનને
લગતાં કલ્યાણજી વિ. મહેતાનાં કવ્યોનો સંગ્રહ પૃ. ૭૦.
કિં. ૦-૬-૦ કાર્ડ બોર્ડનું પૂઠું ૦-૮-૦ પાકું પૂઠું
૦-૧૨-૦

લોકગીતો:—(છપાય છે) સંગ્રહક સદગત સાક્ષર રણજી
રામ વાવાભાઈ. એમના વિદ્યતા ભર્મા નિબંધો સાં
૧૨૫ લોકગીતોનો સંગ્રહ પૃ. આશરે ૧૬૦ કિં. ૦-૮-૦

રામચરિતા મૃત:—(૧૦૦૦ લીટીમાં રામાયણ) સાહિત્ય
પરિષદનું પહેલા નંબરનું ધનામી કાવ્ય પૃ. ૬૨. કિ
૦-૬-૦.

તા. ક:—ટપાલ ખર્ચ દરેકનું ભૂદું.

પુસ્તક મળવાનાં ફેંકણું
સ્વદેશી વસ્તુ બંડાર લીમડાઓક, સુરત.
પાટીદાર વિદ્યાર્થી આશ્રમ, સુરત,

